

University of Groningen

Jaarverslag 1 september 1973 - 1 september 1974

Lipschits, Isaac

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1974

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Lipschits, I. (1974). *Jaarverslag 1 september 1973 - 1 september 1974: Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen*. Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Inhoudsopgave jaarverslag 1 september 1973 - 1 september 1974

1. Inleiding	1
2. Basisgegevens van het onderzoek.....	2
2.1 Subsidie Z.W.O.	2
2.2 Doel van het onderzoek.....	2
2.3 Parlementaire geschiedenis en partijgeschiedenis.....	2
2.4 Staf	2
2.5 Locatie	3
2.6 Onderzoek en onderwijs	3
3. Interviews en archieven	4
3.1 Kennismakingsbezoeken aan politieke partijen	4
3.2 Conclusies over de kennismakingsbezoeken.....	5
3.3 Archieven - kaartsysteem	6
3.4 Archieven - depôt	6
3.5 Geluidsarchief	6
3.6 Beeldarchief	6
3.7 Interviews	7
3.8 Conclusies over de interviews	8
4. Documentatiesysteem	9
4.1 Samenstelling	9
4.2 Bibliografie Nederlandse politieke partijen	9
4.3 Systematische catalogus Nederlandse politieke partijen.....	10
4.4 Trefwoordencatalogus	10
4.5 Catalogus Politieke Partijen	11
4.6 Periodiekencatalogus	11
4.7 Uittrekselsysteem	11
4.8 Systeem voor verblijfplaatsen archieven.....	12
4.9 Knipselarchief	12
4.10 Handelingen, Bijlagen, Staatsblad.....	12
5. Studies	14
6. Relaties met partijen, wetenschappelijke instellingen, bibliotheken....	16
6.1 Relaties met politieke partijen	16
6.2 Relaties met het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis van na de Tweede Wereldoorlog in Nijmegen	16
6.3 Relaties met archieven	16
6.4 Relaties met universiteiten	16
6.5 Relaties met bibliotheken	17
7. Relaties met instellingen in het buitenland	18
7.1 'Parliamentary Parties Project', University of Wisconsin	18
7.2 Fondation Nationale des Sciences Politiques.....	18
7.3 Overige buitenlandse contacten.....	19
8. Bijlagen	20
8.1 Overzicht van het uitgetikte geluidsmateriaal, dat door de stichting Film en Wetenschap beschikbaar werd gesteld.....	20
8.2 Geschenkenlijsten	21
8.3 Parliamentary Parties in the Netherlands, 1945-1973. Proposal for a table of contents	27

1. Inleiding

Het verslag over het eerste jaar van het onderzoek naar de ontwikkeling van de Nederlandse politieke partijen sinds 1945 toont een grote hoeveelheid documentatie-activiteiten naast initiatieven tot studies en publicaties. Het behoeft geen verwondering te wekken, dat in de eerste fase van het project - de materiaalverzameling - een dergelijke uitwaaiing van documentatie als hierna beschreven voorkomt. Bovendien is deze documentatie niet alleen een afgeleid doel van het eindresultaat: een samenvattende geschiedenis van het Nederlandsepartijwezen sedert 1945. Het is ook een doel op zichzelf in zoverre als het project diensten wil verlenen aan al degenen, die zich met het onderzoek van politieke partijen in Nederland bezighouden.

De stafleden hebben hun documentatie-opdracht ruim geïnterpreteerd. Zij streven niet alleen naar volledigheid en kwaliteit van de geplande documentatiesystemen, maar beschouwen het ook als hun taak bij te dragen tot een zo groot mogelijke toegankelijkheid van bestaande persoons- en partijarchieven en door middel van vraaggesprekken nieuw archiefmateriaal te kweken. De beoefening van de hedendaagse geschiedwetenschap in Nederland, die toch al niet gezegend is met een overvloed aan memoires en monografieën, is naar wij hopen gebaat bij een enigszins actieve organisatie van het bronnenmateriaal. Naast deze documentatie vormen de studies een hoofddoel van het onderzoek. In het eerste verslagjaar kan voornamelijk van initiatieven worden gesproken. De onderzoekers zijn er zich meer en meer van bewust dat bij een stelselmatig aanboren van bronnen over de partij-geschiedenis niet alleen het aantal te bestuderen onderwerpen snel groter wordt, maar ook de noodzaak van een overdenking van theoretische uitgangspunten voor de geschied-schrijving van politieke partijen en van de gebruikmaking van onderzoeksmethoden en modellen uit de sociale geschiedenis en de politieke wetenschap. Men kan daarbij denken aan onderzoekingen over het ledenbestand en ledenverloop in vergelijking met andere kwantitatieve ontwikkelingen, aan recrutering van het kader, aan een vergelijking van formele en informele machtsverhoudingen in partijen etc. In het tweede onderzoeksjaar zal daaraan aandacht worden besteed.

Zowel uit het oogpunt van dienstverlening aan onderzoekers als uit overtuiging beschouwen de stafleden het als een voorname taak met andere onderzoekers en instellingen contacten te leggen en tot coördinatie-afspraken te komen. In paragraaf 6 van het jaarverslag wordt daarop nader ingegaan.

2. Basisgegevens van het onderzoek

2.1 Subsidie Z.W.O.

De Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (Z.W.O.) heeft aan prof. dr. I. Lipschits een subsidie toegekend voor een onderzoek naar de ontwikkeling van het Nederlandse partijwezen sedert 1945. De subsidie is in principe toegekend voor twee jaar: de periode 1 september 1973 - 1 september 1975.

2.2 Doel van het onderzoek

Het onderzoek is gericht op het verwerven van inzicht in het ontstaan en de ontwikkeling van ons huidige partijstelsel en de werking daarvan. Gegoten in de vorm van een vraag luidt de probleemstelling: hoe is de ontwikkeling geweest van de Nederlandse politieke partijen en van het Nederlandse partijstelsel sedert 1945? Het jaartal 1945 moet hierbij niet als een absolute tijdsafbakening worden beschouwd.

2.3 Parlementaire geschiedenis en partijgeschiedenis

Bij dit onderzoek gaat het niet om de parlementaire geschiedenis, maar om de geschiedenis van de politieke partijen en van het partijstelsel. De parlementaire geschiedenis sedert 1945 is het studie-object van het 'Centrum voor de Parlementaire Geschiedenis van Nederland na de Tweede Wereldoorlog' (Nijmegen), dat onder leiding staat van prof. mr. F.J.F.M. Duynstee. Er wordt voortdurend gestreefd naar samenwerking met dit Centrum, mede om dubbelures in de werkzaamheden te voorkomen.

2.4 Staf

De staf van dit Z.W.O.-project is als volgt samengesteld:

prof. dr. I. Lipschits - projectleider

drs. J.Th.M. Bank - wetenschappelijk medewerker

de heer D.F.J. Bosscher - kandidaatsassistent

mejjuffrouw C.C. de Beer - documentaliste/secretaresse

De heer Bank is per 1 december 1973 aangesteld voor een halve dagtaak en per 1 januari 1974 voor een hele dagtaak. De overige stafleden zijn met hun werkzaamheden begonnen op 1 september 1973. De heer Bosscher is aangesteld voor een halve dagtaak.

In het verslagjaar volgden twee studenten van de Bibliotheek- en Documentatie-Akademie in Groningen een stage op het Studie- en Documentatiecentrum:

mej. M. Boessenkool - 29 januari t/m 15 februari 1974

mej. M. Hermans - 13 mei t/m 21 juni 1974.

Vrijwillige medewerking mochten de onderzoekers ontvangen van drs. P. Meerts en van de studenten mej. I. Terpstra en mej. J. van Dijk.

Halverwege het jaar 1974 werd door het bestuur van Z.W.O. positief gereageerd op een verzoek om een typiste. Er werden voor dit kalenderjaar 400 uren type-kracht toegewezen voor het uittikken van geluidsbanden.

2.5 Locatie

Dank zij de steun van het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit te Groningen kreeg het Z.W.O.-project een eigen huisvesting. In het pand Oude Boteringestraat 3a beschikt ieder staflid over een eigen werkruimte, terwijl er de mogelijkheid bestaat tot studeren in een kleine studieruimte. Voor de inrichting van de werkvertrekken werd veel medewerking verkregen van het Dagelijks Bestuur van de Faculteit der Letteren.

2.6 Onderzoek en onderwijs

Zowel voor het wetenschappelijk onderzoek als voor het wetenschappelijk onderwijs is het nuttig wanneer tussen beide een verband bestaat. De bepalingen van Z.W.O. maken echter een scheiding tussen het Z.W.O.-project en het onderwijs noodzakelijk. Dit probleem is opgelost door parallel aan het Z.W.O.-project een doctoraal werkcollege te laten lopen over hetzelfde onderwerp. In het verslagjaar werd dit werkcollege - waaraan 18 studenten deelnamen met contemporaine geschiedenis als hoofdvak of als eerste bijvak - geleid door twee stafleden van de sectie contemporaine geschiedenis, te weten prof. dr. I. Lipschits en drs. Chr.L. Baljé.

Tijdens het studiejaar 1973/1974 werden - na een algemene inleiding - de KVP, ARP en CHU behandeld. Voor het doctoraal werkcollege 1974/1975 - dat onder leiding zal staan van prof. dr. I. Lipschits - zijn als onderwerpen aangegeven: PvdA, D'66, VVD en zo mogelijk PPR, PSP, CPN, DS'70, GPV en SGP.

3. Interviews en archieven

3.1 Kennismakingsbezoeken aan politieke partijen

Eén van de eerste prioriteiten van het Z.W.O.-project is geweest een bezoek aan de onderzoeksobjecten: de politieke partijen en hun wetenschappelijke bureau's. De procedure is als volgt:

- Van alle politieke partijen die in de Tweede Kamer zijn vertegenwoordigd zijn de besturen aangeschreven evenals de besturen van hun wetenschappelijke bureau's. De heer Bank heeft vervolgens de aangeschreven partijsecretarissen bezocht evenals de aangeschreven directeuren van de bureau's met het doel hen een standaard-interview af te nemen. Van dat gesprek is een verslag gemaakt, dat ter correctie aan de geïnterviewden is toegezonden.

- Vanwege de verkiezingscampagnes voor de Provinciale Staten en de Gemeenteraden is het niet mogelijk gebleken nog in het verslagjaar alle beoogde bezoeken af te leggen. De volgende personen werden geïnterviewd:

Drs. M. van Hasselt, waarnemend directeur van de Wiardi Beckmanstichting, op 12 oktober 1974

Drs. H. Gribnau, secretaris van de Katholieke Volkspartij, op 17 april 1974;

Mr. F. Bibo, directeur van het Centrum voor Staatkundige Vorming, op 17 april 1974;

Drs. H. van Stiphout, directeur van de Wiardi Beckmanstichting, op 22 april 1974;

Drs. G. Heyne den Bak, secretaris van de Partij van de Arbeid, op 23 april 1974;

Drs. Ch.E.L. Mertens, secretaris van D'66, op 6 mei 1974;

Drs. E. Nypels, directeur van de Stichting Wetenschappelijk Bureau van D'66, op 9 mei 1974

De heer G. Corporaal, secretaris van de Anti-Revolutionaire Partij, op 16 mei 1974;

Mevrouw E. Sleijser-Tegelaar, stafmedewerkster van de De Savornin Lohmanstichting, op 16 mei 1974;

Mr. F. Korthals Altes, secretaris van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, op 20 mei 1974;

Drs. C. Visser, secretaris van de Politieke Partij Radikalen, op 21 mei 1974;

Drs. W. Hoogendijk, directeur van de Dr. Abraham Kuypersstichting, op 31 mei 1974;

De heer H. Hoogen Stoevenbeld, secretaris van de Pacifistisch-Socialistische Partij, op 4 juni 1974;

Mevrouw M. Neervoort, stafmedewerkster van de Studiestichting voor Radikale Politiek, op 5 juni 1974;

De heer J. Lindenberg, directeur van het bureau van de Christelijk-Historische Unie, op 6 juni 1974;

De heer R.E.F.M. Nijhof, secretaris van Democratisch-Socialisten '70, op 6 juni 1974;

Drs. P. Schönherr, stafmedewerker van de Teldersstichting, op 10 juni 1974.

- De partijbesturen en wetenschappelijke bureau's van de Communistische Partij Nederland, de Staatkundig-Gereformeerde Partij, het Gereformeerd Politiek Verbond, De Boerenpartij en de Rooms-Katholieke Partij Nederland zijn aangeschreven. Het ligt in de bedoeling zo spoedig mogelijk na het einde van de vakantieperiode de secretarissen van deze partijen

en de direktoren van hun bureau's een interview af te nemen.

In zulke vraaggesprekken worden de volgende standaardvragen gesteld:

1. vragen over statuten en organisatie;
2. vragen over criteria in de ledenadministratie, die een beeld kunnen geven van de samenstelling van het ledenbestand;
3. vragen over publicaties en tijdschriften;
4. vragen over de staat en de toegankelijkheid van het archief van de partij, respectievelijk van het wetenschappelijk bureau;
5. vragen over samenwerkingsverbanden, zowel nationaal als internationaal;
6. aan de direktoren van de wetenschappelijke bureau's: vragen over hun beleid en over de relatie van bureau tot partij.

3.2 Conclusies over de kennismakingsbezoeken

Het afleggen van deze reeks bezoeken bleek een tijdrovende zaak, maar heeft wel resultaten opgeleverd. Verrassend was de zeer grote mate van bereidheid bij vrijwel alle onderzochte partijfunctionarissen om aan het onderzoek medewerking te verlenen. Verrassend was ook de openheid in het toegankelijk maken van de partij-archieven. Minder gelukkig moet men evenwel zijn over de staat, waarin sommige van deze archieven zich bevinden. De heer Bank heeft het als zijn taak gezien te bepleiten dat de partijen hun archieven deponeren bij wetenschappelijke instellingen. Voorbeelden van zo'n depôt zijn het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam, waar het PvdA-archief en dat van de SDAP zijn ondergebracht, en het Katholiek Documentatiecentrum, dat de archieven beheert van de RKSP en de KVP.

Voor het Z.W.O.-project zijn de volgende conclusies te trekken:

- Het onderzoek is bekend geworden bij de direct betrokkenen.
- Voor het maken van een verantwoorde, dus volledige bibliografie is een voortzetting van de bezoeken aan partijbureau's en wetenschappelijke bureau's noodzakelijk.
- Zeker nu de politieke partijen door geldgebrek gedwongen zijn op hun bibliotheken te bezuinigen - in het verslagjaar werden de bibliotheken van de Wiardi Beckmanstichting en van de Dr. Abraham Kuypersstichting gesloten - is het hoogst noodzakelijk geworden een bewaarinstituut in te richten voor alle partij-politieke publicaties. Het Centrum zou die taak kunnen vervullen.
- Voor een wetenschappelijk verantwoorde studie van de recrutering van leden en van de sociologische samenstelling van het ledenbestand van de politieke partijen bieden de bestaande ledenadministraties weinig steun.
- Een regelmatig contact met de politieke partijen maakt het mogelijk, dat vanuit het Centrum wetenschappelijke hulp wordt geboden bij de studies, die de partijen laten verrichten. Gedacht wordt bijvoorbeeld aan hulp in een studie van de ontwikkeling tot actiepartij, die de PvdA wil ondernemen.

3.3 Archieven - kaartsysteem

De kennismakingsbezoeken aan de politieke partijen hebben geleid tot een overzicht van de plaats van de onderscheiden partij-archieven en van de voorwaarden, waarop ze toegankelijk zijn voor wetenschappelijk onderzoek. Daarvan wordt een kaartsysteem aangelegd. Het wordt uitgebreid met gegevens afkomstig van de archieven van het Algemeen Rijksarchief, het Katholiek Documentatiecentrum, het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis en het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. Andere instellingen, zoals het Documentatiecentrum voor het Gereformeerd Protestantisme van de Vrije Universiteit, zullen in het komende onderzoeksjaar worden bezocht. Doel van al deze activiteiten is een zo volledig mogelijke archiefkatalogus te verkrijgen ten dienste van eigen en andermans onderzoeken.

3.4 Archieven - depôt

Het Centrum heeft twee archieven in bewaring ontvangen. De erven-Schilthuis deponeren het archief van de heer J. Schilthuis, tot 1946 secretaris van de Vrijzinnig-Democratische Bond, in Groningen. De heer drs. J.P. Menting stelde zijn persoonlijk archief met stukken van de Pacifistisch-Socialistische Partij voor studie ter beschikking.

Van het archief-Schilthuis is een eerste inventaris gemaakt. Het bevat stukken over de heroprichting van de VDB in 1945, het notulenboek van de Tweede-Kamerfractie van de VDB voor de periode 1919-1946, stukken over de besprekingen in de politieke studiegroep van de Partij van de Arbeid en stukken over de liquidatie van de VDB na 1946.

Het archief van drs. Menting wordt thans geïnventariseerd.

3.5 Geluidsarchief

In het verslagjaar is een goede samenwerking tot stand gekomen met het documentatiecentrum van de Stichting Film en Wetenschap in Utrecht en met de heren drs. R. Schuurmsma, hoofd van het documentatiecentrum en drs. R.H. Cools, hoofd van het geluidsarchief. Lijsten van geluidsmateriaal, relevant voor dit Z.W.O.-project, worden door de heer Cools aan het Centrum gezonden, waar ze opnieuw op relevantie en prioriteit worden geselecteerd. De aangewezen geluidsbanden worden in Groningen uitgetikt in drievoud: één exemplaar is bestemd voor de Stichting Film en Wetenschap, één exemplaar wordt bewaard en één exemplaar wordt verknipt en op uittrekselkaarten verwerkt. In het verslagjaar zijn de lijsten over de periode 1945-1956 uit Utrecht ontvangen. Uit de periode 1945-1947 zijn inmiddels de allerbelangrijkste stukken uitgetikt. In bijlage I wordt een overzicht gegeven van de reeds uitgetikte banden.

3.6 Beeldarchief

In juni 1974 heeft prof. Lipschits een bezoek gebracht aan het archief van de NOS en aan de NOS-functionarissen J. van Os van den Abeelen, T. Neelissen en G. Pott. Tijdens deze bespreking is besloten tot een samenwerking terzake van een beeldarchief van de politie-

ke partijen. De heer Bank heeft in het NOS-archief een overzicht gemaakt van de aanwezige filmbeelden en videobanden, die voor het onderzoek van belang zijn. Door medewerking van het Dagelijks Bestuur van de Faculteit der Letteren, dat beeldbanden ter beschikking stelde, en door medewerking van de Stichting Film en Wetenschap, die de NOS-banden en de Groningse banden 'koppelde', beschikt het Centrum thans over beeldmateriaal betreffende partijen en vooraanstaande politici.

3.7 Interviews

Een moderne vorm van archiefverwerving zijn de op geluidsband opgenomen vraaggesprekken met politici, die voor het onderzoek relevant worden geacht. In het verslagjaar is met dit interview-project een begin gemaakt. Prioriteit kregen die politici, die in de jaren 1945 en 1946 een rol hebben gespeeld. Eveneens is prioriteit gegeven aan de oprichters en leiders van D'66.

De volgende personen werden in het verslagjaar geïnterviewd:

mr. Th.J.A.M. van Lier en mr. F. Daams, op 1 april 1974;

mr. G.E. van Walsum, op 7 mei 1974;

mr. D.U. Stikker, op 13 mei 1974;

prof. ir. W. Schermerhorn, op 17 mei 1974;

de heer S. Schuyer, op 13 juni 1974;

de heer J. Willems, op 27 juni 1974.

Het interview-project kent de volgende prioriteiten:

1. politici uit de jaren 1945 en 1946 (in uitvoering);
2. oprichters en leiders van D'66 (in uitvoering);
3. de totstandkoming van de VVD in 1948 (in uitvoering);
4. het Mandement van 1954 en de gevolgen ervan voor de partijpolitieke verhoudingen in Nederland;
5. het dekolonisatie-vraagstuk en de gevolgen voor de partijpolitieke verhoudingen in Nederland;
6. de opkomst van Nieuw-Links en de ontwikkelingen in de Partij van de Arbeid;
7. discussies en totstandkoming van een christen-democratische samenwerking;
8. Christen-radicalen en het ontstaan van de PPR.

De vraaggesprekken worden opgenomen op bandapparatuur, beschikbaar gesteld door de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit in Groningen. De geluidsbanden zijn bekostigd uit het budget van het Z.W.O.-onderzoek.

De interview-procedure verloopt als volgt:

De voor het interview-project belangrijke politicus wordt aangeschreven. Wanneer zijn toestemming is verkregen voor het maken van een vraaggesprek, wordt hij bezocht door de heer Bank, die hem het interview afneemt. Het op de band opgenomen gesprek wordt vervolgens uitgetikt. Het verslag wordt de betrokkene toegezonden ter correctie. Aan te brengen verbeteringen of aanvullingen worden opnieuw op de band opgenomen. Aan de geïnterviewden wordt een zo groot mogelijke geheimhouding toegezegd. Zonder toestemming

van de ondervraagde persoon mogen de geluidsbanden niet door derden worden afgeluisterd en de uitgetikte teksten niet door derden worden gelezen.

3.8 Conclusies over de interviews

Het nog maar kleine aantal interviews, dat in het verslagjaar kon worden gemaakt, wettigt nog geen algemene en verreichende conclusies over deze vorm van historisch onderzoek. De ervaring leert intussen wel, dat deze vraaggesprekken - mits kritisch gebruikt - een noodzakelijke aanvulling vormen op de in archieven bewaarde teksten of op de mémoires. Bij politici uit de jaren 1945 en 1946 is het minder de toetsing der feiten die de zin van de gesprekken uitmaakt, maar meer de verwoording van een atmosfeer, de kenschetsing van formele en informele verhoudingen, de rechtvaardiging van gegeven daden en standpuntbepalingen, de afweging van gebeurtenissen en opinies in het perspectief van het heden. Ten aanzien van een partij als D'66 - schertsenderwijs wel eens als café-partij aangeduid - kan het vraaggesprek mede het ontbreken van geschreven bronnen compenseren.

De interviewer heeft tot dusver een maximale en voor de beoefening van de hedendaagse geschiedenis verkwikkende bereidheid tot medewerking ontmoet bij de geïnterviewden. In één geval heeft de ondervraagde na het gesprek besloten alsnog zijn mémoires te gaan schrijven.

4. Documentatiesysteem

4.1 Samenstelling

Aan het begin van het onderzoek werd een documentatie-systeem opgebouwd, waaraan in het verslagjaar één nieuwe categorie is toegevoegd. Het bestaat nu uit de volgende nummers:

- a. bibliografie Nederlandse politieke partijen;
- b. systematische catalogus Nederlandse politieke partijen;
- c. trefwoordencatalogus;
- d. catalogus Nederlandse politieke partijen;
- e. periodiekencatalogus;
- f. uittrekselsysteem;
- g. systeem voor verblijfplaatsen archieven.

4.2 Bibliografie Nederlandse politieke partijen

Dit kaartsysteem is alfabetisch gerangschikt op naam van de auteurs. De bibliografie omvat boeken en tijdschriftartikelen; artikelen uit dag- en weekbladen worden er niet in opgenomen. De bibliografie wordt langs primaire en secundaire weg samengesteld. Basis van de tweede werkwijze is een bestaand kaartsysteem, dat in de periode 1964-1966 door prof. Lipschits werd aangelegd. Voorts worden de aanwinstenlijsten van de Universiteitsbibliotheek van de Rijksuniversiteit te Groningen en van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag op ons onderwerp verwerkt. In het verslagjaar zijn de catalogi van twee gespecialiseerde bibliotheken doorgenomen: de brochure-collectie van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam en van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie in Amsterdam. Hoe rijk beide instituten ook zijn in hun verzamelingen, volledig met betrekking tot alle partijen zijn ze niet. Tijdens de kennismakingsbezoeken aan de partijen en wetenschappelijke bureau's is komen vast te staan, dat sommige partijbureau's wat betreft hun collectie van brochures en pamfletten gebreken vertonen en dat kostbare bibliotheken als die van de Dr. Abraham Kuypersstichting en de Wiardi Beckmanstichting wegens geldgebrek niet meer op hun hoge peil gehandhaafd worden. In het komende onderzoeksjaar zal ernaar worden gestreefd de bibliografieën van de afzonderlijke partijen door een nauwkeurig onderzoek van de partijcollecties aan kwaliteit te doen winnen.

Wat betreft de primaire samenstelling van de bibliografie zijn in het verslagjaar de volgende tijdschriften verwerkt:

Socialisme en Democratie 1945 t/m 1973

Politiek en Cultuur 1945 t/m 1952

Katholiek Staatskundig Maandschrift 1947 t/m 1956

Anti-Revolutionaire Staatskunde 1947 t/m 1955

Acta Politica 1965 t/m 1970

Het Gemeenebest 1945 t/m 1958

Scholing en Strijd 1945 t/m 1946

De Gids 1945 t/m 1969

De Personalist 1948 t/m 1951

De Vrijzinnig-Democraat 1945 t/m 1946

Per 31 augustus 1974 waren in de bibliografie 4400 kaartjes opgenomen. Dit aantal neemt nog steeds snel toe.

4.3 Systematische catalogus Nederlandse politieke partijen

In het verslagjaar is de gehele op alfabet geordende bibliografie verwerkt in de systematische catalogus. Aan de bestaande indeling zijn de rubriek 'Groningen' en de subrubriek 'organisatorische structuur van de partij' toegevoegd. De indeling is thans als volgt:

1. Algemeen, diversen (in deze rubriek valt alles wat niet onder één van de volgende rubrieken is in te delen; daartoe behoren ook onderwerpen waarvoor voorlopig nog geen aparte rubriek is geopend).
2. Nederlandse politieke partijen.
  - 2.1 algemeen (werken die over vier of meer partijen handelen);
  - 2.2 alfabetisch op de naam van de partijen;
  - 2.3 organisatorische structuur van de partij, per partij onderverdeeld.
3. Relaties tussen de partijen.
  - 3.1 alfabetisch op de naam van de partijen (b.v. ARP-CHU, KVP-PvdA);
  - 3.2 samenwerking confessionele partijen;
  - 3.3 samenwerking progressieve partijen.
4. Organisatorische structuur van de partijen algemeen.
5. Kabinetscrises en kabinetsformaties (chronologisch).
6. Verkiezingen (Tweede Kamer, Eerste Kamer, Provinciale Staten, Gemeenteraden; chronologisch).
7. Electoraal stelsel.
8. Electorale sociologie.
9. Denkbeelden tijdens de Tweede Wereldoorlog over het partijstelsel.
10. Vakbeweging.
11. Biografieën.
12. Groningen.

Per 31 augustus 1974 waren in de systematische catalogus 4500 kaartjes opgenomen. Dit aantal neemt nog steeds snel toe.

4.4 Trefwoordencatalogus

Er is een trefwoordencatalogus, die zowel betrekking heeft op de systematische catalogus als op het uittrekselsysteem (zie hieronder 4.7) en het knipselarchief (zie hier-

onder 4.9). Enkele voorbeelden:

Centrum voor Staatkundige Vorming: zie KVP;

Club van Utrecht: zie RKPN;

Comité-Welter: zie KNP.

4.5 Catalogus politieke partijen

In deze catalogus zijn de Nederlandse politieke partijen opgenomen. Basis hiervoor is de lijst van alle partijen, die bij de Kiesraad waren ingeschreven of nog zijn ingeschreven. Iedere partij staat op een afzonderlijke kaart, waarop zoveel mogelijk basisgegevens vermeld worden (adressen, telefoonnummers, wetenschappelijk bureau etc.).

4.6 Periodiekencatalogus

Dit is een kaartsysteem voor de periodieken (tijdschriften, weekbladen, dagbladen, partijbladen) die voor ons onderzoek van belang kunnen zijn. Van elke periodiek worden zoveel mogelijk basisgegevens vermeld: datum van oprichting, eventueel datum van opheffing, adres, partij-affiliatie, bibliotheken waarin de betrokken periodieken worden bewaard etc.

De volgende partijbladen zijn vanaf 1 januari 1974 onder de stafleden verdeeld en worden verwerkt in zowel de alfabetische en systematische catalogus (hierboven 4.2 en 4.3) als in het uittrekselsysteem (hieronder 4.7):

Anti-Revolutionaire Staatkunde

G.H.Tijdschrift

Politiek Bulletin (DS'70)

Banier

Liberaal Reveil

Ons Politeuma

Politiek Perspectief

PPRak

Radikaal

Politiek en Cultuur

Socialisme en Democratie

D'emocraat

4.7 Uittrekselsysteem

Van de door de staf gelezen boeken en artikelen worden uittreksels gemaakt, die op uittrekselkaarten worden verwerkt. Eveneens worden in het uittrekselsysteem opgenomen de dagbladen uit de voor het onderzoek relevante periode. Dank zij de medewerking van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag kon in het verslagjaar de handicap worden overwonnen, dat in de Universiteitsbibliotheek in Groningen slechts één dagblad (Algemeen Handelsblad) volledig wordt bewaard. De volgende dagbladen zijn in het uittrekselsysteem verwerkt:

De Nieuwe Nederlander 1945-1947

De Volkskrant 1946-1948

De Maasbode 1947-1948

Trouw 1945-1950

De Tijd 1947-1948

Algemeen Handelsblad 1945-1949

In het uittrekselsysteem wordt ook Keesings Historisch Archief verwerkt, voorzover dit informatie bevat over de politieke partijen in Nederland. De studenten, die hebben deelgenomen aan het doctoraal-college over Nederlandse politieke partijen, zijn met de verwerking van de jaargangen gekomen tot het jaar 1974. Vanaf 1 januari 1974 wordt het archief door stafleden verwerkt.

Dank zij de bemiddeling van minister-president Den Uyl wordt ons door de Rijksvoorlichtingsdienst de door haar verzorgde uitgave *Beleid Beschouwd* toegezonden. Het blad wordt in zijn geheel bewaard. Van de delen, die voor het onderzoek van belang zijn, worden uittreksels op kaarten verwerkt.

De uittreksels worden gemaakt op voorgedrukte kaarten (afmetingen 17 bij 23 cm.), met vermelding van onderwerp, auteursnaam, titel, plaats van uitgave, jaar van uitgave, bladzijdennummer en de bibliotheek waar het betrokken werk zich bevindt.

Per 31 augustus 1974 bevatte het uittrekselsysteem ruim 6000 kaarten. Deze kaarten zijn volgens de indeling van de systematische catalogus (zie hierboven 4.3) in de kaartenbakken opgeborgen.

4.8 Systeem voor verblijfplaatsen archieven

Alle voor het onderzoek relevante archieven worden in een kaartsysteem vermeld (zie hierboven 3.3).

4.9 Knipselarchief

Vanaf 1970 zijn door prof. Lipschits knipsels bewaard over politieke en partijpolitieke ontwikkelingen. Dit was bedoeld voor persoonlijk gebruik. Deze knipsels zijn nu opgeplakt en systematisch geordend. Sinds 1 september 1973 worden de Volkskrant, NRC-Handelsblad, Nieuwsblad van het Noorden en Haagse Post systematisch verwerkt.

4.10 Handelingen, Bijlagen, Staatsblad

Met ingang van december 1973 is een abonnement genomen op de Handelingen der Staten-Generaal, op de Bijlagen bij deze Handelingen en op het Staatsblad. De abonnementen worden bekostigd uit het boekenbudget van de sectie Contemporaine Geschiedenis, terwijl de documentatie geschiedt in het kader van het Z.W.O.-project.

De stukken worden systematisch in ordners opgeborgen. De systematiek is gebaseerd op een indeling in 8 rubrieken, waarbij voor iedere rubriek volgordners worden gebruikt. De 8 rubrieken zijn:

- I. Handelingen van de Tweede Kamer. Deze stukken worden op volgnummer van vergadering en datum van vergadering opgeborgen.
- II. Handelingen van de Eerste Kamer. Deze stukken worden op overeenkomstige wijze opgeborgen.
- III. Bijlagen bij de Handelingen der Staten-Generaal. Deze stukken worden opgeborgen op (onderwerp-)nummer en op de daarbij behorende volgnummers.
- IV. Rijksbegroting. De Rijksbegroting is in feite één van de Bijlagen (voor het zittingsjaar 1973-1974 met onderwerp-nummer 12600). Gezien de omvang worden deze stukken in een afzonderlijke ordner opgeborgen.
- V. Aanhangsel tot het Verslag van de Handelingen der Tweede Kamer. Dit Aanhangsel bevat de vragen van de leden van de Tweede Kamer aan de ministers en de antwoorden van de ministers. Deze stukken worden op volgnummer van de vragen opgeborgen.
- VI. Aanhangsel tot het Verslag van de Handelingen der Eerste Kamer. Deze stukken worden op overeenkomstige wijze opgeborgen.
- VII. Verslagen van openbare vergaderingen van Vaste Commissies. Deze stukken worden per commissie opgeborgen.
- VIII. Staatsblad. Het Staatsblad wordt op volgnummer opgeborgen. Naast de 'Opgave van de stand der Werkzaamheden' vormt het Staatsblad de enige ingang op de Bijlagen.

5. Studies

Ofschoon het accent in het eerste jaar van het onderzoek is gelegd op de documentatie in de breedste zin, kan na het eerste verslagjaar tevens een overzicht worden gegeven van de studies en publicaties, die uiteindelijk de waarde van het onderzoek bepalen. Bij dit overzicht maken we een onderscheid tussen studies voor inwendig gebruik en studies voor uitwendig gebruik. In de eerste categorie vallen de activiteiten ten dienste van en als resultaat van het onderwijs in de contemporaine geschiedenis aan de Rijksuniversiteit te Groningen. In het collegejaar 1973-1974 hebben de achttien deelnemers aan het doctoraal werkcollege Nederlandse politieke partijen de volgende zes deelstudies gemaakt:

1. Ideeën die tijdens de Tweede Wereldoorlog werden ontwikkeld over de gewenste ontwikkeling van de protestants-christelijke partijen na de oorlog;
2. Schermerhorn als symbool van een bepaalde vernieuwingsgedachte in de Nederlandse Volksbeweging;
3. Discussies in pamfletten en brochures over de wenselijkheid van het herstel van een katholieke partij-organisatie (1942-1946);
4. De doorbraak in 1956;
5. De groep-Welter en de KNP;
6. De effecten van het Bisschoppelijk Mandement van 1954 op de Nederlandse politiek. Voorts wordt bij de voorbereiding van de volgende doctoraalscripties van het materiaal van het onderzoek gebruik gemaakt:

1. het ontstaan van D'66;
2. het standpunt van de PvdA ten aanzien van de NAVO;
3. de PSP in Groningen.

Voor uitwendig gebruik - dat wil zeggen met de bedoeling van een publicatie - zijn de volgende titels te noemen:

Prof. dr. I. Lipschits - Naast het einddoel van het onderzoek - een samenvattende geschiedenis van de ontwikkeling van het Nederlandse partijwezen sedert 1945 - heeft hij de volgende titels gepland:

1. Een nieuwe versie van zijn artikel over 'De organisatorische structuur der Nederlandse politieke partijen', eertijds verschenen in Acta Politica, jrg.2(1966-1967), p. 265-296;
2. Een overzicht van de Nederlandse politieke partijen op verzoek van professor E.C. Browne, directeur van het 'Parliamentary Parties Project', University of Wisconsin, U.S.A. (zie hieronder 7.1);
3. Een overzicht van de Nederlandse politieke partijen op verzoek van de Fondation National des Sciences Politiques te Parijs (zie hieronder 7.2).

Drs. J.Th.M. Bank - Gepland zijn:

1. De ontwikkeling van de politieke partijvorming binnen het Nederlandse katholicisme in de periode 1937-1952 (dissertatie);
2. Opkomst en ondergang van de Nederlandse Volksbeweging (artikel op basis van nieuwe archieven en interviews).

D.F.J. Bosscher - Gepland is:

De dekolonisatie in Nederland en de ARP.

Met de uitgeverijen van Van Loghem Slaterus en Van Gorcum zijn oriënterende besprekingen gaande over de mogelijkheid van een periodieke uitgave over het onderzoeks-
onderwerp onder auspiciën van het Centrum.

De heer B.W.F. Walthaus, chef van de redactie binnen- en buitenland van het Nieuwsblad van het Noorden in Groningen, heeft een vergelijking gemaakt van de tekst van de Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van de Nacht van Schmelzer en de in het geluidsarchief van de Stichting Film en Wetenschap bewaarde bandopnamen. Zowel de Handelingen als de bandopnamen blijken hiaten te bevatten. Geprobeerd zal worden of er een systematiek in de weglatingen valt te ontdekken.

6. Relaties met partijen, wetenschappelijke instellingen, bibliotheken

6.1 Relaties met politieke partijen

Als gevolg van de kennismakingsbezoeken, die de heer Bank voor het onderzoek aan de secretarissen van politieke partijen en aan de directeuren van wetenschappelijke bureau's bracht, heeft het Z.W.O.-project herhaaldelijk tijdschriften en publicaties ten geschenke mogen ontvangen. Een lijst van zulke geschenken en toezeggingen is als bijlage II aan het verslag toegevoegd. Vrijwel alle bezochte politieke partijen hebben het Centrum geplaatst op de verzendlijst voor hun periodieke uitgaven. Op alle tot nu toe gedane verzoeken tot raadpleging van de archieven is van de zijde van de partijbesturen positief gereageerd.

6.2 Relaties met het Centrum voor de Parlementaire Geschiedenis van na de Tweede Wereldoorlog in Nijmegen

Het onderhavige onderzoek is binnen Z.W.O.-verband gekoppeld aan het onderzoek naar de parlementaire geschiedenis sedert 1945, zoals dat in Nijmegen wordt uitgevoerd onder leiding van prof. mr. F.J.F.M. Duynstee. Met beide medewerkers, dr. J.L.J. Bosmans en drs. M.D. Bogaarts heeft de heer Bank regelmatig contact onderhouden.

6.3 Relaties met archieven

Bij zijn enquête naar de partij- en personenarchieven heeft de heer Bank contact opgenomen met het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis en het Algemeen Rijksarchief, daar waar partij-secretarissen overwogen de stukken bij één van de genoemde instellingen te deponeren. Bij zijn vraaggesprekken met personen gebeurde hetzelfde. Indien de geïnterviewden nog geen bestemming hebben gegeven aan hun persoonlijk archief, worden de voordelen van een vakkundige en discrete archiefbewaring door hem aangeroerd.

Met het geluidsarchief van de Stichting Film en Wetenschap in Utrecht wordt op de al eerder beschreven wijze samengewerkt (zie hierboven 3.5). Het is de bedoeling van het Centrum de kopieën van de op geluidsbanden vastgelegde interviews te zijner tijd na toestemming van de betrokkenen te deponeren bij de Stichting in Utrecht. De contacten met het beeldarchief van de NOS hebben geleid tot oriënterende besprekingen over samenwerking tussen het Centrum en NOS-televisie bij het vervaardigen van aan het onderzoeksonderwerp gewijde programma's.

6.4 Relaties met universiteiten

Voor een coördinatie van studie-activiteiten tussen de sectie Contemporaine Geschiedenis van de Rijksuniversiteit te Groningen en verwante instellingen in andere universiteiten is een eerste contact opgenomen met prof. dr. A.F. Manning, hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen. Door zijn bemiddeling kreeg

het Z.W.O.-project een overzicht van de onder leiding van prof. Manning gemaakte kandidaats- en doctoraal-scripties die voor het onderzoek van belang kunnen zijn. Bovendien gaf prof. Manning ons enige adviezen.

Het ligt in de bedoeling in het komende onderzoeksjaar soortgelijke contacten te leggen met de historische en politicologische afdelingen van andere universiteiten.

6.5 Relaties met bibliotheken

Dank zij de grote bereidwilligheid van de heer J.A. Nuiver, directeur van de Openbare Bibliotheek in Groningen ontvangt het Z.W.O.-project een aantal dag- en weekbladen in depôt:

Trouw	vanaf januari 1974
De Waarheid	vanaf januari 1974
Haagse Post	vanaf januari 1973
Vrij Nederland	vanaf januari 1973
De Nieuwe Linie	vanaf januari 1973
De Groene Amsterdammer	vanaf januari 1973
Elseviers Magazine	vanaf januari 1973
Nederlandse Gedachten	vanaf december 1973
Ons Politeuma	vanaf januari 1973

Dank zij de bereidwilligheid van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag kon het Z.W.O.-project tijdelijk uitgeleend krijgen de dagbladen de Volkskrant, De Maasbode en De tijd over de periode 1947-1948 en Trouw over de periode 1946-1949.

Met mr. W.R.H. Koops, bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek in Groningen, en met de heer Nuiver worden oriënterende gesprekken gevoerd over samenwerking bij het bewaren van de voornaamste dag- en weekbladen.

7. Relaties met instellingen in het buitenland

7.1 'Parliamentary Parties Project', University of Wisconsin, USA

Onder auspiciën van de 'Data Information Service of the European Consortium for Political Research' wordt een onderzoek verricht naar de politieke partijen in twintig landen. De leiding hiervan is in handen van professor Eric C. Browne, verbonden aan de University of Wisconsin, USA.

Voor elk van de twintig landen wordt een deelstudie verricht naar de geschiedenis en ontwikkeling van de in het parlement vertegenwoordigde partijen voor de periode 1945-1973. De deelstudies worden aanvankelijk afzonderlijk gepubliceerd en later eventueel gebundeld. De eerste deelstudie is in 1973 verschenen:

Thomas, A.H.: 'Parliamentary Parties in Denmark, 1945-1972' (Glasgow, University of Strathclyde, Occasional Paper Number 13, 1973).

De twintig geselecteerde landen zijn: Australië, Oostenrijk, België, Canada, Denemarken, Finland, Frankrijk, Duitsland, IJsland, Ierland, Israël, Italië, Luxemburg, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Zweden, Zwitserland, Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Op verzoek van professor Browne zal professor Lipschits zich belasten met de deelstudie over Nederland. Aangezien gestreefd wordt naar een vergelijkende studie van de twintig landen, is iedere auteur gebonden aan een bepaald kader, waarbinnen echter een zekere vrijheid bestaat. In overleg met professor Browne is voor de deelstudie over Nederland een inhoudsopgave samengesteld, welke als bijlage III bij dit verslag is opgenomen. Met het schrijven van deze studie is een begin gemaakt. Het geheel moet binnen een jaar gereed zijn.

7.2 Fondation Nationale des Sciences Politiques

Op de Fondation Nationale des Sciences Politiques wordt, onder leiding van mej. A. Karolyi, een lijst samengesteld van "all the legal political parties that exist or have been existing in all the independent countries of the world, since 1945".

Op verzoek van mej. Karolyi heeft professor Lipschits zich belast met het verschaffen van gegevens over Nederland. In overleg met mej. Karolyi is bepaald dat men zich, althans wat Nederland aangaat, zal beperken tot de politieke partijen die in de periode 1946 t/m 1972 hebben deelgenomen aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Hoewel dit project op het eerste gezicht veel ambitieuzer is dan het hierboven (7.1) aangeduide Amerikaanse project - er zijn vrijwel geen geografische beperkingen - is het anderzijds veel beperkter van aard: het gaat slechts om een aantal basisgegevens. De Nederlandse bijdrage aan dit project moet in de eerste maanden van 1975 voltooid zijn. Ten behoeve van dit project is een vragenlijst aan de secretarissen van de politieke partijen gestuurd.

7.3 Overige buitenlandse contacten

Professor Lipschits is benaderd door dr. L. Svaasand van de Universiteit van Bergen (Noorwegen). Dr. Svaasand doet een onderzoek naar de organisatorische structuur van politieke partijen en hij wenst samenwerking met het Centrum. Aangezien dr. Svaasand in het najaar van 1974 naar Nederland komt, zal deze kwestie eerst mondeling worden besproken.

Tijdens een studiereis in Israël is professor Lipschits benaderd door professor E. Guttman, verbonden aan de Hebreeuwse Universiteit, Jeruzalem. Professor Guttman onderzoekt de informele contacten binnen politieke partijen in kleine staten met een democratische structuur en met een multi-partijensysteem. Hiervoor wil hij ook een studie verrichten in Nederland, waarvoor hij samenwerking zoekt met ons Centrum. Afgesproken is dat professor Guttman eerst de mogelijkheden zal onderzoeken om voor een periode van minimaal enkele maanden naar Nederland te komen.

Bijlage I

Overzicht van het uitgetikte geluidsmateriaal, dat door de Stichting Film en Wetenschap werd afgestaan.

- Radiotoespraak Geert Ruygers over de Nederlandse Volksbeweging.

23 juni 1945

- Radiopraatje dr. H. Brugmans over de problemen van de dag, de politieke verhoudingen.

28 december 1945

- Radiorede Koos Vorrink over partijvernieuwing in Nederland, met name over de plannen voor de stichting van de Partij van de Arbeid.

30 januari 1946

- Radiorede prof. ir. W. Schermerhorn over de Partij van de Arbeid.

11 februari 1946

- Radiotoespraak Geert Ruygers over 'geestelijke horizonnen'.

17 april 1946

- Radiorede jhr. mr. M. van der Goes van Naters 'Voor een vrij volk' tgv. 1 mei-feest.

23 april 1946

- Radiotoespraak dr. W. Drees over 'Het socialisme en de toekomst'.

8 januari 1947

- Toespraak dr. W. Drees op 1 mei-demonstratie van de afdeling Schiedam van de PvdA.

1 mei 1947

- Toespraak W.J. Andriessen tgv. 50 jaar katholieke politieke organisatie

17 mei 1947

Bijlage II

Schenkeningen van particulieren:

De heer L.Th. Keesing te Amsterdam schonk de Handelingen der Staten-Generaal, 1916 en de Handelingen over de Herziening der Grondwet, dl.3. Den Haag, 1918.

De heer P. Meerts te Den Haag schonk vrijwel volledig D'emocraat jrg.1(1967/68) t/m jrg.6(1973) en jrg.7(1974), no.2; Peperbek jrg.1(1967/68) t/m jrg.7(1973/74); Gemeenteprogram D'66 voor Den Haag, 1970.

De heer A.M. Overste van de NOS schonk de door hem samengestelde en door de NOS uitgegeven rapporten 'Politieke informatie via de massamedia', 5 dln. Hilversum, 1973.

Schenkeningen van partijen en/of wetenschappelijke bureau's:

ANTI-REVOLUTIONAIRE PARTIJ:

Albeda, W. en J.P.I. van der Wilde. Perspektieven vanuit een anti-revolutionaire visie; ARJOS-studieconferentie 5 en 6 oktober 1962; 1962

Antirevolutionair, De, en het deltaplan voor Zeeland; rapport van de Sociaal-Economische Werkgroep van de ARJOS; c. 1956

A.R., De, en de cultuur; de A.R. en de sport; referaten met discussies van G.H. Hoek, A.J. Kret en I.A. Diepenhorst; ARJOS-studieconferentie 7 en 8 oktober 1960; 1960

Atoomwapens als onderdeel van het veiligheidsbeleid; c. 1970

Berg, H. van den. Rechtsstaat, welvaartsstaat, welzijnsstaat; bestemd voor de ARJOS-studieconferentie 3 en 4 oktober 1969; 1969

Berghuis, W.P. Bouwen op het fundament; openingsrede partijconvent 19 april 1958 in Utrecht; 1958

Berghuis, W.P. Geestesmerk der reformatie; rede gehouden ter opening partijconvent 25 oktober 1958 in Arnhem; 1958

Berghuis, W.P. In hart en nieren; openingsrede partijconvent 28 oktober 1961 in Amsterdam; 1961

Berghuis, W.P. Na veertien jaar; openingsrede partijconvent 19 en 20 juni 1959 in Utrecht; 1959

Berghuis, W.P. Nieuw-Guinea: een terugblik; z.j.

Berghuis, W.P. Om recht en vrijheid; openingsrede partijconvent 13 mei 1960; 1960

Berghuis, W.P. Vanuit de radicaliteit van het evangelie; redevoering partijconvent 21 oktober 1967 in Utrecht; 1967

Berghuis, W.P. en J.A.H.J.S. Bruins Slot. In de stroomversnelling van deze tijd; redevoeringen partijconvent 28 april 1962; 1962

Berghuis, W.P. en B. Roolvink. Blijvend houvast; redevoeringen gehouden op partijconvent 14 mei 1966 in Utrecht; 1966

Berghuis, W.P. en B. Roolvink. Koers en eenheid; redevoeringen partijconvent 22 mei 1965 in Zwolle; 1965

- Berghuis, W.P. en A.B. Roosjen. Strijdvaardig; redevoeringen Deputatenvergadering 23 maart 1963 in Utrecht; 1963
- Berghuis, W.P., B. Roolvink en I.A. Diepenhorst. De toekomst in; redevoeringen partijconvent 15 oktober 1966 in Utrecht; 1966
- Bestuurlijke vormgeving; preadvies werkgroep College van Advies...; 1969
- Bezinning; openingswoord partijconvent 8 november 1969 door A. Veerman; 1969
- Bruins Slot, J.A.H.J.S. De kabinetsformatie van 1956; kamerrede; 1956
- Bruins Slot, J.A.H.J.S. Het nieuwe kabinet; rede partijconvent 19 en 20 juni 1959 in Utrecht; 1959
- Bruins Slot, J.A.H.J.S. Ons politiek beginsel; rede Algemene Politieke Beraadslagingen over de Rijksbegroting 30 september 1958; 1958
- Christelijk sociale politiek in deze tijd; door A. Borst Pzn., M. Ruppert, H. van Eijsden e.a.; 1954
- Christelijke, Het, in de politiek; toespraken van A. Veerman, G. Th. Rothuizen en B. Goudzwaard; partijraad 13 november 1971; 1971
- Christelijke politiek; redevoeringen Deputatenvergadering 24 januari 1959 in Utrecht; 1959
- Conferentie over de problematiek van het midden- en kleinbedrijf 19 mei 1969 in Utrecht; 1969
- Daar heb je't; politieke antwoorden voor de kamerverkiezingen van 1956; 1956
- Derde, De, weg onder woorden gebracht; verzameling beschouwingen en reacties die verband houden met de samenwerking tussen ARP, CHU en KVP; c. 1972
- Emmink, H.J. Kieswet en Kiesvereniging; bepalingen voor verkiezingen van de gemeenteraad; 1962
- Evangelie en politiek; nota commissie ARP; z.j.
- Evangelische ziens/zijns wijze; deputatenvergadering 13 maart 1971; 1971
- Geweldloze defensie tegen vreemde mogendheden; 1970
- Gezamenlijk optrekken; partijraad 22 en 23 juni 1973; 1973
- Gordijn, C.C.F. Spel en sport in onze maatschappij door de christen bedreven; z.j.
- Groningen, Friesland, Drenthe 1971 en verder...; 1971
- Handen af: Mensen; ARJOS-studieconferentie 2 en 3 oktober 1970; 1970
- Hoofdwegen economische politiek; z.j.
- Idenburg, P.J.A. Buitenlands beleid nieuwe stijl; z.j.
- In het zicht van de verkiezingen; partijconvent 13 februari 1971; 1971
- Jonge Nederlanders voorop op wiek naar morgen; gezamenlijk nummer van de drie jongerenbladen 'Jongeren voorop', 'Op wiek' en 'De jonge Nederlander'; z.j.
- Jonge, M.W.C. de. Vrede- oorlog- defensiebeleid?; z.j.
- Kiezen voor dynamiek; partijconvent 14 november 1970; 1970
- Kooymans, P.H. en P.J. Teunissen. Naar nieuwe mondiale verhoudingen; ARJOS-studieconferentie 4 en 5 oktober 1968; 1968
- Kuiper, D.Th. Dilemma's van christelijke samenwerking en radicaliteit; z.j.
- Les, De, van dertig jaar; systematisch overzicht van de uitslagen der kamerverkiezingen vanaf 1918 tot en met 1948; z.j.
- Leven in het tijdperk van de automatisering; ARJOS-studieconferentie 7 en 8 oktober 1966; 1966

Lijn, De, onze politiek; redevoeringen toogdag nationale organisatie van ARJongerenstudieclubs 11 november 1950 in Utrecht; 1950

Molen, G.H.J. van der. Christendom en internationale ordening; 1951

Mondiale, De, opdracht van Europa; de Gemeenschap van de Negen: haar taak en plaats; nota werkgroep Adviesraad Kuiperstichting; 1972

Na de stembus van 1971; toespraken partijraad 19 juni 1971; 1971

Naar nieuwe verhoudingen; de staatkundige toekomst van Suriname en de Nederlandse Antillen; rapport commissie Adviesraad Kuiperstichting; c. 1971

Nederlands Nieuw-Guinea; z.j.

Niet bij traditie alleen; de ARP en de staatsburger van 14 tot 18 jaar; 1972

Nota met betrekking tot de onderwijsproblematiek; overdruk uit ARStaatkunde, 39(1969), no. 6/7 (juni/juli)

Nota met betrekking tot de zedelijkheidsvraagstukken; c. 1970

Nota openbaar vervoer; 1970

Nota inzake de problematiek van de kleine zelfstandigen; 1969

Onderwijs, Het, vernieuwen; ARJOS-studieconferentie 15 en 16 oktober 1971; 1971

Op de drempel van de tijd; 35-jarig jubileum ARJOS 12 december 1964; 1964

Oriëntatie 1974; bijdrage dr. A. Kuiperstichting ter gelegenheid van 95-jarig bestaan ARP; 1974

Overheid en economisch leven; economische beschouwingen geschreven op verzoek Centrale Commissie College van Advies; 1956

Politieke, De, emancipatie en het politiek emanciperen van de vrouw in de ARP; 1973

Principieel en actueel; toespraken van A. Veerman en W. Aantjes partijraad 27 mei 1972; 1972

Rapport College van Advies (inzake) gespreide bezitsvorming; no.21; 1962

Rapport College van Advies inzake de huisvesting van bejaarden; no.12; 1959

Rapport College van Advies (inzake) de ongelijkmatige bevolkings spreiding in Nederland als politiek probleem; no.22; 1963

Rapport College van Advies inzake rechtsbescherming tegen de overheid; 1956

Rapport College van Advies (inzake) subsidiepolitiek; no.19; 1960

Rapport College van Advies (inzake) subsidiëring bibliotheekwezen; no.25; 1963

Rapport inzake de verhouding tussen de kerkelijke en de burgerlijke huwelijks-sluiting; en inzake een nadere regeling betreffende de echtscheiding; z.j.

Rapport College van Advies inzake woningbouw en huurbeleid; no.11; 1958

Rapport College van Advies over enige vraagstukken met betrekking tot het Middenstandsbeleid; no.16; 1960

Rapport College van Advies over de taak en plaats van de provincie in het Nederlandse staatsbestel; no.2; 1950

Rapport van de Commissie inzake de artikelen I t/m V van Program van Beginselen (Programcommissie); 1952

Roosjen, A.B. en W. Aantjes. Geen gezapige rust; redevoeringen gehouden op Partijconvent 17 juni 1967 in Utrecht; 1967

Ruimtelijke ordening; redevoeringen conferentie ruimtelijke ordening 23 mei 1958 in Zwolle; 1958

Samenleven; referaten ARJOS-studieconferentie 3 en 4 oktober 1958; 1958

Schild, Het, der vrijheid; referaten en discussies gehouden op Onderwijscongres op 9 april 1956 in Utrecht; 1956

Sociale problematiek in 3 dimensies; z.j.

Staatkundige vernieuwing; nota gespreksgroep; 1970

Statuten (van de) dr. Abraham Kuiperstichting, zoals gewijzigd door de partijraad op 27 mei 1972; 1972

Stembus 1958; drie schetsen over de stembusstrijd rondom provincie en gemeente; 1958

Studieschetsen 1962; nationale organisatie van ARJongeren-Studieclubs; 1961

Taak en perspectief; redevoeringen buitengewone deputatenvergadering 12 februari 1966 in Utrecht; 1966

Technologische ontwikkeling en werkgelegenheid; nota werkgroep College van Advies; 1970

Televisie en reclame; nota Kuiperstichting; no.24; 1963

Toekomst voor Randstads groene ruimte; nota commissie College van Advies; no.26; 1966

Touwtrekken om hennep; informatie en beleid inzake drugs; nota werkgroep Adviesraad Kuiperstichting; 1972

Uitvoering algemene bijstandswet; no.27; 1967

Veerman, A. en B.W. Biesheuvel. A.R. '69; redevoeringen partijconvent 31 mei 1969; 1969

Veerman, A. en B.W. Biesheuvel. Samen verantwoordelijk; redevoeringen buitengewone deputatenvergadering 15 juni 1968 in Rotterdam; en op partijconvent 25 mei 1968 in Utrecht; 1968

Veerman, A. en B.W. Biesheuvel. Verantwoordelijk voor de toekomst; partijconvent 12 en 13 juni 1970; 1970

Verslag studiedag Nederlandse Equipe (ARP, CHU en KVP) van de Europese Unie van Christen-democraten (EUCD); Waar moet het met Europa naar toe?; 1969

Verslag Delta-conferentie 23 oktober 1959 in Goes; 1959

Verslag verrichtingen van de dr. Abraham Kuiperstichting over de jaren 1953-1955; statuten en reglementen der dr. Abraham Kuiperstichting; 1956

Vorming en inrichting van stad- en streekgewesten; nota werkgroep College van Advies; 1970

Woningbouw voor Nu en Morgen; rapport Commissie Woningnood en Volkshuisvesting ingesteld door Centraal Comité AR Kiesverenigingen; 1963

Zelf onze marsroute bepalen; toespraken partijraad 30 september 1972; 1972

Zuidema, S.U. Het beginsel van de praktijk; C.P. Hazenbosch. De praktijk van het beginsel; ARJOS-studieconferentie 11 en 12 oktober 1957; 1957

Zijlstra, J. De schatkist, de politiek en nog wat; rede partijconvent 13 oktober 1962; 1962

Daarnaast nog van het partijorgaan Nederlandse Gedachten de jaargangen 12(1956) t/m 29(1973).

CHRISTELIJK-HISTORISCHE UNIE:

Gelder, J.W. van. Politieke organisatie; betekenis van de politieke partij; 1963

Statuten van de Christelijk-Historische Unie; zoals laatstelijk vastgesteld in de Algemene Vergadering van 29 april 1972

DEMOCRATISCH SOCIALISTEN '70:

- Afwegen en beslissen. DS'70 en de maatschappij van morgen; 1972
- Drees, W., en M.L. de Brauw. Bezuinigen...met beleid! 1972
- Eindrapport van de commissie Inkomenspolitiek van DS'70; 1974

KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ:

- Bibo, F.A. Centrum voor Staatkundige Vorming - heden en verleden
In: Politiek Perspectief, jan/febr. 1972, p. 64-71

PACIFISTISCH-SOCIALISTISCHE PARTIJ:

- Statuten en huishoudelijk reglement; z.j.
- Themaconferenties 'Praktijk van de politiek'
  - documentatiemap Vakbeweging; 1973
  - documentatiemap Buitenland; 1973
  - documentatiemap Technologie en Milieu; 1973
  - documentatiemap Gezondheidszorg; 1973

PARTIJ van de ARBEID:

- Adressenboekje ten behoeve van het afdelingswerk; 1973
- Beschrijvingsbrief 2e congres PvdA, 7, 8 en 9 april 1949; z.j.
- Beschrijvingsbrief 4e congres PvdA, 26, 27 en 28 maart 1953; 1953
- Beschrijvingsbrief 6e congres PvdA, 7, 8 en 9 maart 1957; 1957
- Beschrijvingsbrief 13e congres PvdA, 4, 5 en 6 februari 1971; z.j.
- Beschrijvingsbrief 14e congres PvdA, 14 en 15 september 1973; z.j.
- Beschrijvingsbrief Verkiezingscongres PvdA ter vaststelling Staten- en Raadsprogram 1974; 26 januari 1974; z.j.
- Congresverslag 1967 PvdA 23, 24 en 25 november 1967; 1968
- Dokumentatie(map) PvdA; z.j.
- Dokumentatie PvdA; verkiezingen 1972; z.j.
- Jaarverslagen 1 oktober 1954 - 30 september 1956; z.j.
- Jaarverslagen 1 oktober 1952 - 30 september 1954; z.j.
- Keerpunt 1972; regeerakkoord progressieve drie; 1972
- Mededelingen van de Tesselschadestraat; nr. 5 februari 1974
- Model van een huishoudelijk reglement voor de afdelingen van de PvdA; 1970
- Socialisme nu! Internationaal; vrede, veiligheid, gelijkheid en recht; discussie-schema voor gespreksgroepen; 1972
- Statuten en huishoudelijk reglement; 1963
- Statuten/huishoudelijk reglement & reglement kandidaatstelling; 1972
- Statuten Wiardi Beckmanstichting; 1972
- Verkiezingsprogramma 1971-1975; 1971
- Verslag over de periode 1 oktober 1972 tot en met 30 sept. 1973 WBS; 1974
- Verslag over de periode 1 oktober 1971 tot en met 30 sept. 1972 WBS; 1972

Verslag over de periode 1 oktober 1970 tot en met 30 sept. 1971 WBS; 1971

Verslag over de periode 1 oktober 1969 tot en met 30 sept. 1970 WBS; 1970

Verslag over de periode 1 oktober 1968 tot en met 30 sept. 1969 WBS; 1969

Verslag 9e congres PvdA, 17, 18 en 19 januari 1963; z.j.

Verslag 6e congres PvdA 1957; z.j.

Verslag van het partijbestuur van de PvdA over de periode 1 oktober 1950 tot en met 30 september 1952; z.j.

Verslagen van het partijbestuur over de periode 1 oktober 1970 tot en met 31 maart 1973; van de Kamerfracties over de periode 1970-1972; z.j.

Verslagen 1964-1967 en beschrijvingsbrief bijzondere huishoudelijke partijraadsvergadering 1968; z.j.

Verslagen 1964-1966; 1967

Vier verslagen van congressen: Tweejaarlijks congres Amsterdam 5 en 6 maart 1965
Verkiezingscongres Nijmegen 27 november 1965
Buitengewoon congres Rotterdam 11 en 12 november 1966
Verkiezingscongres Haarlem 7 januari 1957

z.j.

VOLKSPARTIJ voor VRIJHEID en DEMOCRATIE:

Handboek van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie

Bijlage III

Parliamentary parties in the Netherlands, 1945-1973. Proposal for a table of contents:

Introduction

PART ONE. Description of the origins and development of the Dutch Parliamentary Parties

1. Origins and development until 1945
2. Development of the Dutch Parliamentary Parties since 1945
  - 2.1 Protestant trend
    - 2.1.1 ARP (including ESP)
      - 2.1.1.1 History
      - 2.1.1.2 Party leadership; background and affiliations
      - 2.1.1.3 Social affiliations of the party
      - 2.1.1.4 Factional composition of the party
      - 2.1.1.5 Issue positions of the party
      - 2.1.1.6 Explanation of the electoral trend
      - 2.1.1.7 Explanation of the inclusion of the party in the coalition
      - 2.1.1.8 International affiliations of the party
    - 2.1.2 CHU
      - 2.1.2.1 History
      - 2.1.2.2 Party leadership; background and affiliations
      - 2.1.2.3 Social affiliations of the party
      - 2.1.2.4 Factional composition of the party
      - 2.1.2.5 Issue positions of the party
      - 2.1.2.6 Explanation of the electoral trend
      - 2.1.2.7 Explanation of the inclusion of the party in the coalition
      - 2.1.2.8 International affiliations of the party
    - 2.1.3 SGP
      - 2.1.3.1 History
      - 2.1.3.2 Party leadership; background and affiliations
      - 2.1.3.3 Social affiliations of the party
      - 2.1.3.4 Factional composition of the party
      - 2.1.3.5 Issue positions of the party
      - 2.1.3.6 Explanation of the electoral trend
      - 2.1.3.7 Explanation of the non-inclusion of the party in the coalition
      - 2.1.3.8 International affiliations of the party
    - 2.1.4 GPV
      - 2.1.4.1 History
      - 2.1.4.2 Party leadership; background and affiliations
      - 2.1.4.3 Social affiliations of the party
      - 2.1.4.4 Factional composition of the party
      - 2.1.4.5 Issue positions of the party
      - 2.1.4.6 Explanation of the electoral trend
      - 2.1.4.7 Explanation of the non-inclusion of the party in the coalition
      - 2.1.4.8 International affiliations of the party
  - 2.2 Roman Catholic trend
    - 2.2.1 KVP
      - 2.2.1.1 History
      - 2.2.1.2 Party leadership; background and affiliations
      - 2.2.1.3 Social affiliations of the party

- 2.2.1.4 Factional composition of the party
- 2.2.1.5 Issue positions of the party
- 2.2.1.6 Explanation of the electoral trend
- 2.2.1.7 Explanation of the inclusion of the party in the coalition
- 2.2.1.8 International affiliations of the party

- 2.2.2 KNP
- 2.2.2.1 History
- 2.2.2.2 Party leadership; background and affiliations
- 2.2.2.3 Social affiliations of the party
- 2.2.2.4 Factional composition of the party
- 2.2.2.5 Issue positions of the party
- 2.2.2.6 Explanation of the electoral trend
- 2.2.2.7 Explanation of the non-inclusion of the party in the coalition
- 2.2.2.8 International affiliations of the party

- 2.2.3 PPR
- 2.2.3.1 History
- 2.2.3.2 Party leadership; background and affiliations
- 2.2.3.3 Social affiliations of the party
- 2.2.3.4 Factional composition of the party
- 2.2.3.5 Issue positions of the party
- 2.2.3.6 Explanation of the electoral trend
- 2.2.3.7 Explanation of the inclusion of the party in the coalition
- 2.2.3.8 International affiliations of the party

- 2.2.4 RKPN
- 2.2.4.1 History
- 2.2.4.2 Party leadership; background and affiliations
- 2.2.4.3 Social affiliations of the party
- 2.2.4.4 Factional composition of the party
- 2.2.4.5 Issue positions of the party
- 2.2.4.6 Explanation of the electoral trend
- 2.2.4.7 Explanation of the non-inclusion of the party in the coalition
- 2.2.4.8 International affiliations of the party

- 2.3 Socialist and Communist trend
- 2.3.1 PvdA
- 2.3.1.1 History
- 2.3.1.2 Party leadership; background and affiliations
- 2.3.1.3 Social affiliations of the party
- 2.3.1.4 Factional composition of the party
- 2.3.1.5 Issue positions of the party
- 2.3.1.6 Explanation of the electoral trend
- 2.3.1.7 Explanation of the inclusion of the party in the coalition
- 2.3.1.8 International affiliations of the party

- 2.3.2 PSP
- 2.3.2.1 History
- 2.3.2.2 Party leadership; background and affiliations
- 2.3.2.3 Social affiliations of the party
- 2.3.2.4 Factional composition of the party
- 2.3.2.5 Issue positions of the party
- 2.3.2.6 Explanation of the electoral trend
- 2.3.2.7 Explanation of the non-inclusion of the party in the coalition
- 2.3.2.8 International affiliations of the party

- 2.3.3 CPN
- 2.3.3.1 History
- 2.3.3.2 Party leadership; background and affiliations

- 2.3.3.3 Social affiliations of the party
- 2.3.3.4 Factional composition of the party
- 2.3.3.5 Issue positions of the party
- 2.3.3.6 Explanation of the electoral trend
- 2.3.3.7 Explanation of the non-inclusion of the party in the coalition
- 2.3.3.8 International affiliations of the party

2.3.4 DS'70

- 2.3.4.1 History
- 2.3.4.2 Party leadership; background and affiliations
- 2.3.4.3 Social affiliations of the party
- 2.3.4.4 Factional composition of the party
- 2.3.4.5 Issue positions of the party
- 2.3.4.6 Explanation of the electoral trend
- 2.3.4.7 Explanation of the inclusion of the party in the coalition
- 2.3.4.8 International affiliations of the party

2.4 D'66

- 2.4.1 History
- 2.4.2 Party leadership; background and affiliations
- 2.4.3 Social affiliations of the party
- 2.4.4 Factional composition of the party
- 2.4.5 Issue positions of the party
- 2.4.6 Explanation of the electoral trend
- 2.4.7 Explanation of the inclusion of the party in the coalition
- 2.4.8 International affiliations of the party

2.5 Liberal trend

- 2.5.1 VVD (including PvdV and DVP)
- 2.5.1.1 History
- 2.5.1.2 Party leadership; background and affiliations
- 2.5.1.3 Social affiliations of the party
- 2.5.1.4 Factional composition of the party
- 2.5.1.5 Issue positions of the party
- 2.5.1.6 Explanation of the electoral trend
- 2.5.1.7 Explanation of the inclusion of the party in the coalition
- 2.5.1.8 International affiliations of the party

2.6 Others

- 2.6.1 BP (including BR)
- 2.6.1.1 History
- 2.6.1.2 Party leadership; background and affiliations
- 2.6.1.3 Social affiliations of the party
- 2.6.1.4 Factional composition of the party
- 2.6.1.5 Issue positions of the party
- 2.6.1.6 Explanation of the electoral trend
- 2.6.1.7 Explanation of the non-inclusion of the party in the coalition
- 2.6.1.8 International affiliations of the party

2.6.2 NMP (including DMP)

- 2.6.2.1 History
- 2.6.2.2 Party leadership; background and affiliations
- 2.6.2.3 Social affiliations of the party
- 2.6.2.4 Factional composition of the party
- 2.6.2.5 Issue positions of the party
- 2.6.2.6 Explanation of the electoral trend
- 2.6.2.7 Explanation of the non-inclusion of the party in the coalition
- 2.6.2.8 International affiliations of the party

3. The party system (including alliances and 'verzuiling')

PART TWO. Tables

- I Party-names and their English equivalents
- II Diagram of the party system
- III Electoral system
- IV Electoral history of the party system
  - a. Percentage turnout, invalid votes and votes cast (totals)
  - b. Percentage votes cast, by party
  - c. Electorate, turnout and valid votes
  - d. Number of votes cast, by party
  - e. Percentage distribution of Lower House seats
  - f. Numerical distribution of Lower House seats
- V Electoral clientele: sociological and demographic support for parties
  - a. Religion
  - b. Occupational group of voters and candidates
  - c. Social group
  - d. Urban/rural support
  - e. Regional support
- VI Composition of governments
  - a. Party composition, tenure and reasons for fall of governments
  - b. Form of government (e.g. caretaker etc.)
  - c. Number of Ministries distributed to each party
  - d. Ministerial personnel and party affiliations
- VII Parliamentary and party functions
  - a. Speakers of the Lower House
  - b. Chairmen of Parliamentary parties in the Lower House
  - c. Chairmen of the parties
- VIII Miscellaneous quantitative data
  - a. Total number of governments
  - b. Total number and percentage of governments, by party
  - c. Total number of months between the party's first parliamentary representation and its first inclusion in the coalition (also dates by month and year)
  - d. Total number of months of constituted government.
This is total months of government from starting date until 31 December 1973, minus number of months totaled of between government crises.
  - e. Total number and percentage time (months) in opposition, by party
  - f. Total number of cabinet ministries by party distributed per government
  - g. Average number of ministries received by each party
  - h. Highest, lowest and average number of ministries received in each coalition

Bibliography:

general

official publications, statistics, etc.

individual parties